

Ochrana přírody

ročník 71 číslo 1 2016

Kulérova příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

Evropští členové IUCN se sešli v Helsinkách

I přes viditelný ústup představuje Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN) nejdůležitější mezinárodní nevládní ochranářskou organizaci se vskutku celosvětovou působností. Její ojedinělost je založena na členské základně: tvoří ji nezávislé státy, státní instituce a mezinárodní nevládní organizace i dobrovolné organizace působící v jednotlivých zemích. Připomeňme, že IUCN byla ustavena z podnětu OSN v roce 1948 a po celou dobu své existence důsledně prosazuje ochranu přírody založenou na vědeckých základech.

Téměř třetina z více než 1 300 členů IUCN působí v Evropě. Pracují ve dvou statutárních regionech: jednak v západní Evropě, jednak ve východní Evropě a severní a Střední Asii. Oblast zahrnuje přírodu v různém stupni pozměněnou člověkem: od některých částí na západě kontinentu, kde jsou obyvatelé stále se rozrůstajících megapolis vděční za přírodě blízké prostředí, až po deset milionů kilometrů čtverečních nedotčené přírody v Ruské federaci. Představitelé více než 250 členských organizací unie ze 42 zemí z obou regionů zavítali 14. – 16. prosince 2015 na pozvání finského Ministerstva životního prostředí do Helsinek. Obdobné fórum se koná jednou za čtyři roky a vůbec první se uskutečnilo v březnu 1998 v Průhoncích u Prahy.

Zaostřeno na změny podnebí

Jednání fóra významně ovlivnila skutečnost, že jen dva dny před jeho zahájením bylo

po dvoutýdenním vyjednávacím maratónu dosaženo v metropoli nad Seinou shody o dalším postupu v globální ochraně podnebí. Jak zdůraznili finští hostitelé, mezi nimiž nechyběla bývalá prezidentka a první žena v této funkci Tarja Halonenová, změny podnebí zasahují hospodářství země tisíce jezer již dnes.

Zejména v západní Evropě se vedle ryze technických opatření využívají i na přírodě založená řešení, a to jak pro zmírňování dopadů probíhající a očekávaných klimatických změn, tak při postupném přizpůsobování se těmto změnám. Nejde o nic jiného než o rozumnou podporu přírodních procesů, jako je schopnost lužního lesa zpomalovat povodňovou vlnu a snižovat její výšku nebo rašelinišť uchovávat uhlík mimo ovzduší. Obdobný přístup jistě není všelékem, ale může pomoci zvyšovat odolnost přírody a lidské společnosti vůči přírodním pohromám, zajistit bezpečné a výživné potraviny a zásobování zdravotně nezávadnou vodou a v neposlední řadě řešit pokračující urbanizaci (města na našem kontinentě zabírají 4 % jeho rozlohy, ale žijí v nich tři ze čtyř Evropanů) a záležitosti týkající se lidského zdraví. Právě IUCN vnesla před téměř dvaceti lety na přírodě založená řešení do praktické péče o přírodní a kulturní dědictví.

Sázka na osvědčené

IUCN bude v obou evropských regionech do roku 2020 rozvíjet tradiční témata, na nichž se etablovala. Od roku 2008 financuje Evropská komise zpracování uznávaných evropských červených seznamů ohrožených druhů (viz *Ochrana přírody*, 70, 2, 37–41, 2015). V současnosti se připravuje kontinentální červený seznam rovnokřídlého hmyzu, jmenovitě kobylek (*Ensifera*). Málo se ví, že každá z 85

územních jednotek tvořících Ruskou federaci musí podle tamějšího zákona o ochraně přírody vydat vlastní červenou knihu ohrožených druhů a dalších taxonů. V červnu 2016 bude uveřejněn dlouho očekávaný červený seznam biotopů, který by měl mj. zhodnotit stav ohrožení typů přírodních stanovišť zařazených do přílohy I směrnice EU, a to i mimo členské státy EU. Naopak zelený seznam byl v Helsinkách přijat s určitými rozpaky. Na rozdíl od červených seznamů ohrožených druhů či ekosystémů již jeho barva naznačuje, že přináší přímo modelové příklady úspěšné územní ochrany nejceněnějších přírodních ploch světa.

Shoda na prioritách

Prvořadé společné úkoly evropských členů IUCN shrnuje Poselství z Helsinek. Kromě již zmiňovaných aktivit dokument upozorňuje na silící negativní dopad nešetřného zemědělství na biologickou rozmanitost. I když v Baltském moři již cíl z Aichi přijatý Úmluvou o biologické rozmanitosti (CBD) zvýšit rozlohu chráněných území na 10 % moře včetně pobřeží, splněn byl, celkově má péče o mořské prostředí v Evropě nemalé rezervy. Fórum se zabývalo i organizačními záležitostmi, kupř. možným členstvím krajských/provinciálních či místních úřadů. Počet vlád a státních institucí, které se staly

Zájmů delegátů se těšila výstava přibližující činnost některých evropských členů IUCN. Foto: Jan Plesník

členy IUCN, totiž nějakou dobu stagnuje a Unii již opustily některé vlivné státy. A tak se zdá, že IUCN na zásadní změny stále ještě čeká.

Jan Plesník

Bernská úmluva rokovala po pětatřicáté

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, podle místa sjednání v roce 1979 nazývaná jako Bernská, podporuje na našem kontinentě péči o celoevropsky významné druhy a poddruhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a o přírodní prostředí. Ve dnech 1.–4. prosince 2015 se ve štrasburském sídle Rady Evropy již po pětatřicáté sešel její Stálý výbor tvořený zástupci smluvních stran konvence a na základě odborných podkladů přijímající doporučení určená smluvními stranám.

Nepovolené zabíjení ptáků probíhá v Evropě stále v hromadném měřítku

Stálý výbor věnuje ilegálnímu zabíjení volně žijících ptáků v šířejí pojeté Evropě pozornost dlouhodobě, a přijal proto propracovaný Tuniský plán proti nepovolenému zabíjení ptáků. Pokud by se jej skutečně podařilo uvést do života, měl by do roku 2020 zmiňovanou činnost výrazně omezit. Klíčovou otázkou zůstává motivace tohoto jednání, které se může v různých částech Evropy lišit. Podle údajů známé mezinárodní organizace na ochranu ptáků a jimi osídleného prostředí Birdlife International je rok co rok upytláčeno nebo v rozporu se zákonem odchyceno jen v evropské části Středomoří téměř deset

miliónů opěrenců. V ČR se usmrcování ptáků v rozporu se zákonem projevuje nejčastěji jejich trávením volně kladenými návnadami obsahujícími karbofuran (viz *Ochrana přírody*, 70, 6, v, 2015). Také naplňování ambiciózního Tuniského plánu potvrzuje, že skutečně účinné omezování zmiňovaného celoevropského problému není dost dobře myslitelné bez spolupráce mezi státní a dobrovolnou ochranou přírody a příslušnými státními institucemi.

Smaragd jako Natura 2000

Již v roce 1989 doporučil Stálý výbor, aby smluvní strany Bernské úmluvy na svém území vytvářely podle propracovaných kritérií soustavu celoevropsky významných lokalit pro (z pohledu péče o kontinentální přírodní dědictví) důležité druhy a poddruhy planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a typy přírodních stanovišť, označovanou jako Smaragd. Je založena na naprosto stejných principech jako dobře známá soustava chráněných území Natura 2000, budovaná na území členských států EU. V současnosti soustavu Smaragd ve smluvních stranách úmluvy, které nejsou v EU, tvoří na 3 000 schválených a navržených lokalit, jež zabírají 11–12 % rozlohy příslušného státu. V posledních letech probíhá druhá fáze rozsáhlého projektu, jehož cílem je na základě příslušných odborných podkladů vymezit lokality soustavy Smaragd v evropské části Ruské federace, Bělorusku, na Ukrajině, v Moldavsku, Gruzii, Arménii a Ázerbájdžánu.

Veřejná kontrola naplňování Bernské úmluvy smluvními stranami

Za to, že Bernská úmluva patří mezi vůbec nejúspěšnější mezinárodní konvence, vděčíme jednomu jejímu pozoruhodnému ustanovení. Každý občan či organizace ze země, která se stala signatářem Bernské úmluvy, může upozornit její sekretariát, že v určitém konkrétním případě vláda této země nenaplnuje závazky, které na sebe převzala ratifikací, přijetím, schválením nebo přistoupením ke zmíněné mezinárodní právní normě. Stálý výbor poté stížnost spolu s vysvětlením příslušné vlády posoudí. Pokud uzná stížnost za opodstatněnou, doporučí kritizovanému státu konkrétní kroky, které mohou sjednat nápravu. Na dalším zasedání přednese delegát uvedeného státu zprávu o tom, jak se s navrženými kroky jeho vláda vypořádala. Stálý

výbor celý případ uzavře teprve tehdy, jestliže dotčená vláda doporučení skutečně, nikoli formálně naplnila.

V prosinci 2015 řešil Stálý výbor celkem 14 případů souvisejících s možným nedodržováním závazků, které z Bernské úmluvy vyplývají. Největší pozornost vzbudil záměr makedonské vlády postavit přímo v Mavrovském národním parku, nominovaném mj. jako lokalita soustavy Smaragd, dvě velké přehradu a řadu menších vodních elektráren. Národní park přitom osídluje řada druhů přísně chráněných Bernskou úmluvou, například i rys baltánský (*Lynx lynx balcanicus*). Ten obývá pouze východní Albánii a Makedonii, podle záznamů z fotopastí žije i na jediné lokalitě v Černé Hoře a na další v Kosovu. Celková početnost poddruhu se odhaduje jen na 19–36 exemplářů, přičemž jediná opakovaně se rozmnožující populace přežívá právě v Mavrovském NP. V diskusi se ukázalo, že strategické posouzení vlivu záměru na životní prostředí neproběhlo zcela podle v Evropě běžných standardů. Proto dva hlavní investoři – Světová banka a Evropská banka pro obnovu a rozvoj – projekt ještě na konci roku 2015 pozastavili do doby, než budou k dispozici závěry řádného procesu EIA.

Příští, v pořadí již 36. zasedání Stálého výboru se uskuteční opět ve Štrasburku, a to v listopadu 2016.

Jan Plesník

Změny návštěvního řádu Krkonošského národního parku

Od 1. ledna platí aktualizovaný návštěvní řád (NŘ) Krkonošského národního parku. Faktické změny byly vyvolány rozšířením I. a II. zóny KRMAP a problémy spojenými s rozvojem rekreačních aktivit. Některé změny jsou odpovědí na podněty veřejnosti, jiné přijala Správa KRMAP z vlastního popudu jako řešení problémů s návštěvností.

Výrazná část změny se dotýká regulace motorismu na území KRMAP. Nový NŘ stanovuje detailní podmínky pro vjezd a setrvání motorových vozidel do III. a do rozšířené II. zóny KRMAP, zatímco starý NŘ se zabýval regulací pouze ve III. zóně. Nedílnou součástí

Stálý výbor Bernské úmluvy se schází v Paláci Evropy, sídle Rady Evropy ve francouzském historickém městě Štrasburk. Foto: Jan Plesník

NŘ je příloha s aktualizovaným taxativním výčtem komunikací, jichž se regulace dopravy týká. Vjezd do I. zóny je stále možný pouze na základě výjimky vydané odborem státní správy Správy KRNAP.

Vývoj kanoistiky vyvolal řadu jednání s Českým svazem kanoistů, jejichž výsledkem je rozšíření seznamu toků vyhrazených pro splouvání, samozřejmě na plavidlech bez motorového pohonu a za denního světla. K dosavadním možnostem na Labi a Jizeře přibýlo prodloužení povoleného úseku Labe od přehrady Labská až do Vrchlabí, a sice za minimálního průtoku sníženého z 10 na 9 m³/s. Splouvat lze nově Malou Úpu od ústí Jeleního potoka k soutoku s Úpou, Lizerku od ústí Kozelského potoka až do Dolních Štěpanic, Mumlavu od mostu u skokanských můstků v Harrachově až po ústí do Jizery, Úpu z Pece pod Sněžkou do Horního Maršova a Klínový potok od parkoviště u lomu ve Strážném k soutoku s Husím potokem.

Rozvoj cyklistiky v posledních letech bohužel vedl ke konfliktům s turisty a lyžaři, s nimiž cyklisté sdílejí prostor. Na území KRNAP je možné jezdit pouze po vyhrazených cyklotrasách a za denního světla. Do NŘ nyní přibýlo ustanovení, že v období od 30. listopadu do 1. dubna lze jezdit na kole pouze mimo upravované lyžařské trasy, ať už sjezdové trati či běžecké stopy. Bylo rovněž důležité nově vymezit pojem jízdní kolo, jímž se rozumí výhradně kola a koloběžky poháněné lidskou silou bez spalovacího motoru. To je reakce na stav, kdy se začala ve větším měřítku objevovat kola s přídatným motorem, která svým zápachem a hlukem znepříjemňovala ostatním návštěvníkům pobyt na horách.

Změny v managementu území reflektuje návštěvní řád doplněním článku *Lesy na území KRNAP*. Návštěvníci jsou požádáni, aby při vstupu a pohybu v lesích na území KRNAP dbali zvýšené opatrnosti kvůli možnosti pádu větví či stromů. To souvisí s omezováním zásahů v lesích a jejich částečnému ponechání přirozenému vývoji. Opatření obecné povahy č. 2/2015 se všemi změnami, jakož i úplné znění návštěvního řádu KRNAP lze prostudovat na <http://www.krnep.cz/uredni-deska>.

Jiří Bašta

Medailonky

Václav Somol jubilující

Problematika rostlinných invazí je v poslední době čím dál populárnější – Evropská unie v roce 2014 přijala „nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů“, připravují se změny národní legislativy, téma rostlinných invazí se frekvencí v souvislosti s klimatickými změnami, stává se standardní součástí strategií a politik v oblasti ochrany přírody a krajiny. Před čtvrtstoletím tomu tak však ani zdaleka nebylo, biologů i pracovníků ochrany přírody specializovaných na problematiku invazí bylo pomálu. Jedním z nejviditelnějších byl již tehdy Ing. Václav Somol, CSc., který v těchto dnech slaví šedesáté narozeniny.

Václav Somol se narodil 10. února 1956 v Rakovníku a celý život žije v obci Krupá. Pochází ze samoty, a proto si vztah k přírodě vytvářel již od dětství. Zájem o přírodu mu pak pomohla rozvíjet základní škola, zejména učitelka přírodopisu Jana Srbecká. Po maturitě v r. 1975 na Gymnáziu v Rakovníku absolvoval obor chemická technologie kovů na VŠCHT v Praze. Aspiranturu ukončil obhajobou disertační práce na téma „Povrchové napětí roztavených kovů a slitin“ v roce 1985. První zaměstnání v Poldi SONP Kladno bylo v oboru, který vystudoval, avšak již v roce 1987 nastoupil v Okresním muzeu a galerii v Rakovníku na místo přírodovědce a restaurátora. Zde setrval až do roku 1995, poté od r. 1996 pracoval až do r. 2002 ve společnosti Arborea Rakovník s.r.o. zabývající se zejména péčí o nelesní zeleň. Následně se věnoval své živnosti (od r. 1993 je OSVČ – soukromě hospodařící rolník) a podílel se na managementu chráněných území. Od roku 2013 pracuje jako botanik na AOPK ČR – Správa CHKO Křivoklátsko, kde již řadu let působí také jako strážce přírody.

Ochrana přírody se věnuje již od poloviny sedmdesátých let, nejprve v rámci trampské osady; od roku 1984 je členem Českého svazu ochránců přírody, základní organizace Silvatica, kterou až do roku 2013 vedl. Dlouhodobě působil jako člen dobrovolného aktivu státní ochrany

Václav Somol při floristickém monitoringu v r. 2014. Foto: archiv autora

přírody v Rakovníku a spolupracoval i s kladenskými aktivem. V dobrovolné ochraně přírody se angažoval také na celostátní úrovni: vedl celostátní odborné programy, pomáhal na svět českému pozemkospolkovému hnutí, garantoval spolupráci s Lesy ČR, s.p., v některých odborných oblastech byl v letech 2012–2015 členem Ústřední výkonné rady ČSOP a předsedou Komise ochrany přírody. Je také členem České botanické společnosti (od roku 1987) a Českého svazu včelařů (od roku 1998).

Václav Somol jednoznačně patří mezi „teréňáky“. Jak sám rád říká „pochází ze selského“, a tak ho vždy lákala především realizace praktických opatření v chráněných územích i mimo ně ve prospěch mizejících druhů. Lokalit, kde za poslední tři desetiletí působil (vesměs v dressu ZO ČSOP Silvatica a za spoluúčasti ostatních členů spolku), jsou desítky. Za všechny jmenujme přírodní rezervaci Červená louka, národní přírodní památku Pastviště u Finů (Matějková, Nesvadbová, Brabec, Somol 2015, Brabec J. a kol. 2011) či dvě přírodní rezervace Prameny Klíčavy a Údolí Klíčavy, o které se stará od r. 1992 dodnes. Při ZO ČSOP Silvatica zřídil stejnojmenný pozemkový spolek, přičemž se mu podařilo na osmi obhospodařovaných přírodovědně cenných lokalitách získat věcná práva k pozemkům. Václav se vždy snaží dopady

zásahů sledovat a objektivně vyhodnocovat. Výsledky svého pozorování pak při další činnosti zohledňuje. Naštěstí také patří mezi těch nemnoho kolegů, kteří mají praktické zkušenosti a zároveň se o ně dokáží podělit s ostatními, ať už ve zprávách či publikacích.

Jak je v úvodu zmíněno, zvláště se Václav Somol soustředil na problematiku invazních druhů, zejména pak bolševníku velkolepého a křídlatek. Své zkušenosti popsal v prvních široce publikovaných metodikách věnovaných likvidaci těchto druhů v České republice (Somol, Pašek, Purmová, Krupička 1995; Pašek, Brabec, Somol, Purmová 1996) a garantoval celostátní program ČSOP, který se jejich mapování a likvidaci věnoval. Sám se účastnil opakovaných mapování a následné systematické likvidace těchto druhů na lokalitách nejen v CHKO Křivoklátsko, ale i mimo ni v dalších částech Rakovnícka (Hloušek, Somol, Brabec 2010, Somol 2011).

Vedle praktických opatření se řadu let podílí na botanickém výzkumu Rakovnícka a širšího okolí i na projektech zaměřených na konkrétní druhy či jejich skupiny. Například se věnoval hořečku ladinému pobaltskému (Somol, Plesková, Brabec 1999), orchidejím Rakovnícka, Kladenska a Slánska nebo podrobnému průzkumu přírodního parku Džbán. Ostatně jeho přírodovědné poznatky vedly v devadesátých letech k vyhlášení přírodního parku Džbán. Zde se mu poté podařilo navázat spolupráci s Lesy ČR, s.p. a ochránit největší českou populaci kýchavice černé (Somol, Plesková 2015), mnoho lokalit střešníku, nebo potvrdit čtyřicet let neznámý výskyt kriticky ohroženého zvonovce lililistého. V rámci činnosti ČSOP se podílí i na dalších ochranných aktivitách, např. záchranných přenosech obojživelníků, sčítání netopýrů na zimovištích apod.

Pro úplnost je třeba v medailonku zmínit, že oslavenec také dvacet let pracoval jako zastupitel v obci Krupá a má širší zájmy než ochranu přírody. Možná se při tom trochu projevuje i jeho původní technické akademické vzdělání, když občas přednáší či publikuje o tématech jako výroba české kyseliny sírové, vliv freonů (Somol 1988), těžba uhlí či historie piva, pivovárů anebo pivních obalů.

Přeji Vaškovi, aby mu výsledky práce pro přírodu přinášely ještě mnoho let plných radosti a poznání.

Seznam literatury najdete v internetové verzi časopisu.

Pavel Pešout

Za Janem Bucharem

Průzkumy veřejného mínění prováděné standardními metodami na dostatečně velkém vzorku dotazovaných opakovaně potvrzují, že mezi povolání, kterých si lidé v České republice považují nejvíce, se dlouhodobě řadí vědci a vysokoškolští učitelé. O to více potěší, jestliže alespoň někteří ze zástupců těchto profesí jsou přesvědčeni, že péče o přírodu a krajinné dědictví je rozumná věc a svůj postoj dají najevo. Mezi právě takové patřil také nedávno zesnulý prof. RNDr. Jan Buchar, DrSc. (1932–2015).

Američtí sociologové naprosto exaktními metodami potvrdili na první pohled zřejmou zákonitost, platnou přinejmenším v hospodářsky vyspělých zemích: čím větší část dětství tráví člověk v přírodě, tím více je v dospělosti ochoten podporovat ochranu životního prostředí. V Janově případě zmiňované pravidlo platí dokonale: vyrůstal v malebném kraji pod nejvyššími českými horami, konkrétně v Bystré nad Jizerou, a pod vlivem strýce se brzy začal zajímat o ptáky. Účastníci terénních cvičení ze zoologie bezobratlých, která s oblibou vedl, bývali zaskočení, když jim zasvěceně vysvětloval rozdíly ve zpěvu cvrčilek nebo pěnic.

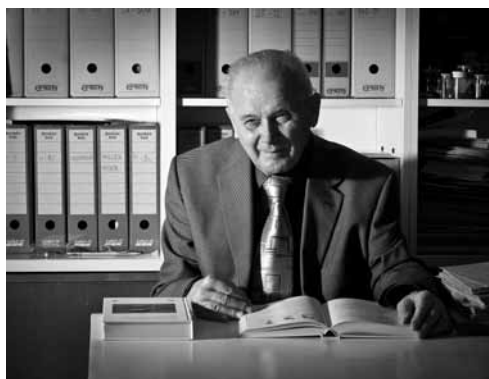

Foto: Petr Jan Juračka

I když diplomovou práci předloženou na Přírodovědecké fakultě UK v Praze sepsal z hydrobiologie, od roku 1958 se plně věnoval výzkumu do té doby poněkud přehlížených pavouků (*Araneae*). Připomeňme, že podle údajů nedávno uveřejněných v časopise *Nature* obsahuje v současnosti Světový katalog pavouků data o 46 000 druzích zmiňovaných živočichů. Pavouci tak zauímají počtem druhů mezi suchozemskými bezobratlými v celosvětovém měřítku pomyslnou druhou příčku.

Nehodlám hodnotit Bucharovu vědeckou činnost, to přenechám povolanejším, ale přesto si neodpustím několik poznámek. Poznání pavouků pojal Jan vsutku komplexně. Kromě jejich třídění v systému živočichů a rozšíření v nejrůznějších částech světa se zabýval i jejich způsobem života (bionomií) a posunul tak českou arachnologii (vědu o pavoucích) do přinejmenším evropské špičky. Zmiňovaný globální katalog obohatil sám nebo se svými kolegy popisem více než tří desítek nových druhů. Značnou část dlouholetých a bohatých poznatků shrnul do anglicky vydaného přehledu pavoučích druhů ČR, který sestavil spolu s Vlastimilem Růžičkou. Pečlivě a s velkým nasazením studoval pavoučí faunu celé řady zvláště chráněných území, od Krkonošského národního parku přes CHKO Železné hory či Český kras až po NPR Božídarské rašeliniště nebo Oblík. Právě výsledky rozsáhlého výzkumu mu umožnily uvedené osminohé bezobratlé rozumným způsobem využít pro bioindikaci. Druhy, jejichž výskyt, početnost nebo bionomické charakteristiky či jejich změny naznačují vlastnosti vnějšího prostředí, označujeme jako bioindikační. Jedná se o organismy, jejichž charakteristiky slouží jako ukazatel obtížné nebo nákladně měřitelných vlastností prostředí. Jako vědecký tajemník Československé zoologické společnosti při ČSAV Honza navrhl dnes již ve faunistice samozřejmý přístup – zveřejňování údajů o výskytu živočichů prostřednictvím síťové mapy.

Jan Buchar nikdy neodmítl pomoci ochraně přírody, ať už šlo o sepsání kapitoly do stále nedocenené československé červené knihy ohrožených a vzácných druhů, posouzení vědeckovýzkumných projektů nebo o zákonodárství na ochranu přírody a krajiny. Vybavuji

si, že když se v říjnu 1980 ustavila na PŘF UK základní organizace Českého svazu ochrany přírody, společná pro pedagogy i posluchače, byl Jan jedním z hybatelů procesu. Později řídil ZO ČSOP v místě bydliště, v Kamenici u Prahy, kde se soustředil zejména na ochranu pozoruhodných alejí.

Profesor Buchar byl velice laskavý a hodný člověk, což pro dnešní dobu není zrovna nevhodnější genetická výbava. Jeho odchodem tak ztrácí nejen česká věda, vysokoškolské vzdělávání a ochrana přírody, ale i všichni, kdo jej znali.

Jan Plesník

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit za období prosinec 2015 – leden 2016)

Nařízení vlády č. 401/2015 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do kanalizací a o citlivých oblastech stanovuje např. ukazatele vyjadřující stav povrchové vody, ukazatele a hodnoty přípustného znečištění povrchových a odpadních vod, a to i pro citlivé oblasti, ukazatele a hodnoty přípustného znečištění povrchových vod, které jsou vhodné pro život a reprodukci původních druhů ryb a dalších vodních živočichů. Dále upravuje náležitosti povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových nebo kanalizace a stanovuje emisní limity.
Účinnost od 1. 1. 2016.

Nařízení vlády č. 29/2016 Sb., o podmínkách poskytování dotací v rámci opatření lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů a o změně některých souvisejících nařízení vlády upravuje v návaznosti na přímo použitelné předpisy EU podmínky poskytování dotací v rámci opatření lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů včetně

náležitosti žádosti o zařazení do podopatření v rámci těchto opatření a žádosti o poskytnutí dotace včetně podmínek pro její poskytnutí.
Účinnost 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 343/2015 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva zemědělství č. 245/2002 Sb., o době lovu jednotlivých druhů zvěře a o bližších podmínkách provádění lovu, ve znění pozdějších předpisů zavádí celoroční dobu lovu dospělé černé zvěře (z důvodu jejich přemnožení a množství škod, které napáchají) a prodloužení doby lovu dančat, kolouchů jelena evropského a muflončat.
Účinnost od 1. 1. 2016.

Vyhláška č. 312/2015 Sb., kterou se mění vyhláška č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik, ve znění vyhlášky č. 49/2014 Sb. obsahuje mimo jiné v Příloze č. 1 základní obsah národního plánu povodí.
Účinnost od 1. 12. 2015.

Vyhláška č. 313/2015 Sb. kterou se mění vyhláška č. 98/2011 Sb., o způsobu hodnocení stavu útvarů povrchových vod, způsobu hodnocení ekologického potenciálu silně ovlivněných a umělých útvarů povrchových vod a náležitostech programů zjišťování a hodnocení stavu povrchových vod zpracovává příslušné předpisy EU a stanovuje způsob hodnocení stavu útvarů povrchových vod, způsob hodnocení ekologického potenciálu silně ovlivněných a umělých útvarů povrchových vod a dále upravuje náležitosti programů pro zajišťování a hodnocení stavu povrchových vod.
Účinnost od 1. 12. 2015.

Vyhláška č. 18/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní památky Kaňkovy hory a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. Národní přírodní památka se rozkládá na území Pardubického kraje, v katastrálních územích Dolní Počátky, Javorka, Kubíkovy Duby, Počátky Horní, Třemošnice nad Doubravou. Ochranné pásmo národní přírodní památky se rozkládá na území Pardubického kraje, v katastrálních územích Javorka, Kubíkovy Duby, Počátky Horní, Třemošnice nad Doubravou.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 19/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní památky Velký Vrch u Vršovic a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. Národní přírodní památka se rozkládá na území Ústeckého kraje, v katastrálním území Vršovice u Loun.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 20/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní památky Zhejral a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. Národní přírodní památka se rozkládá na území Kraje Vysočina, v katastrálním území Klatovec a na území Jihočeského kraje, v katastrálních územích Horní Pole a Světlá pod Javořicí. Ochranné pásmo národní přírodní památky se rozkládá na území Kraje Vysočina, v katastrálním území Klatovec.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 21/2016 Sb., kterou se mění vyhláška č. 243/2014 Sb., o vyhlášení Národní přírodní památky Dlouhopolsko a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. V § 1 odst. 2 větě první vyhlášky č. 243/2014 Sb., o vyhlášení Národní přírodní památky Dlouhopolsko a stanovení jejich bližších ochranných podmínek, se za slovo „Dlouhopolsko“ vkládají slova „a Kněžičky“.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 22/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Karlovské bučiny a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. Národní přírodní rezervace se rozkládá na území Libereckého kraje, v katastrálních územích Machnín a Kryštofovo údolí.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 23/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Soos a stanovení jejich bližších ochranných podmínek. Národní přírodní rezervace se rozkládá na území Karlovarského kraje, v katastrálních územích Nová Ves u Křižovatky, Vonšov, Dvorek, Nový Drahov, Povodí a Milhostov. Ochranné pásmo národní přírodní rezervace se rozkládá na území Karlovarského kraje, v katastrálních územích Nová Ves u Křižovatky, Vonšov a Dvorek.
Účinnost od 1. 2. 2016.

Vyhláška č. 24/2016 Sb., o vyhlášení Národní přírodní rezervace Úhošť a stanovení jejích bližších ochranných podmínek. Národní přírodní rezervace se rozkládá na území Ústeckého kraje, v katastrálních územích Úhošť, Úhošťany, Pokutice a Zásada u Kadaně. Ochranné pásmo národní přírodní rezervace se rozkládá na území Ústeckého kraje, v katastrálních územích Úhošť, Úhošťany, Pastviny, Pokutice, Suchý Důl u Klášterce nad Ohří a Zásada u Kadaně. *Účinnost od 1. 2. 2016.*

Vyhláška č. 25/2016 Sb., o zrušení některých právních předpisů o vyhlášení zvláště chráněných území zrušuje vyhlášku Ministerstva školství, věd a umění č. j. B-197.108/48-i/3, o zřízení přírodní rezervace „Hořina“, ze dne 5. listopadu 1948, vyhlášku Ministerstva školství, věd a umění č. j. H-40852/46-III/1, o zřízení přírodní rezervace „Pekárka“, ze dne 23. července 1946, výnos Ministerstva školství, věd a umění č. j. 94204/51-IV/5, o zřízení státní přírodní rezervace „Velatická slepencová stráž“, ze dne 5. června 1951, výnos Ministerstva školství, věd a umění č. j. 94.458/51-IV/5, o zřízení státní přírodní rezervace „Údolí Jizery u Semil a Bitouchova“, ze dne 2. června 1951, výnos Ministerstva kultury ČSR č. j. 7 827/75, o zřízení státní přírodní rezervace „Čerňava“, ze dne 28. září 1975, vyhlášku Správy chráněné krajinné oblasti Blanský les o zřízení přírodní rezervace „Ptačí Stěna“ ze dne 1. listopadu 1996, výnos Ministerstva kultury č. j. 12 894/73, o zřízení státní přírodní rezervace „Jaronínská bučina“, ze dne 24. října 1973, výnos Ministerstva kultury č. 7485/56 - A/VI, o zřízení státní přírodní rezervace „Klet“, ze dne 10. května 1956, výnos Ministerstva kultury č. j. 3.024/69 - II/2, o zřízení státní přírodní rezervace „Suchá Dora“, ze dne 10. února 1969 a výnos Ministerstva kultury č. j. 59 571/54 - IX., o zřízení státní přírodní rezervace „Stonáč“, ze dne 17. března 1955. *Účinnost od 1. 2. 2016.*

Standard péče o přírodu a krajinu řady C (ÚSES a krajinotvorné prvky) – SPPK C02 003:2016 Funkční výsadby ovocných dřevin v zemědělské krajině a SPPK C02 005 Péče o funkční výsadby ovocných dřevin. Standardy komplexně a přehledně řeší výsadbu (včetně výběru stanoviště, úpravy

pozemku, výběru vhodných odrůd) a péči (řez, oplocení, způsoby managementu pozemku) o ovocné dřeviny rostoucí mimo produkční sady, u kterých je kladen důraz na jejich mimoprodukční funkce v krajině. Účelem standardů je zejména zachování široké genetické rozmanitosti starých, krajových a místních odrůd ovocných dřevin, které jsou dlouhodobou součástí krajiny České republiky ve formě sadů, liniových výsadeb a solitér. Účelem standardů je též zajistit normativní rámec pro zachování ovocných dřevin pěstovaných způsobem, kdy produkce užitkových částí je v harmonickém souladu s plněním mimoprodukčních funkcí ekologických, biologických, krajinářských, historických, společenských a kulturních. Dostupné z <http://standards.nature.cz/aktuality/zverejneni-standardu-k-ovocnym-drevinam/>.

Nejvyšší správní soud (NSS) se ve svém rozsudku ze dne 18. 12. 2015, č. j. As 49/2013 – 109 vyjádřil k charakteru správního řízení dle § 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění (ZOPK), ve kterém se uděluje výjimka ze zákazů u památných stromů a zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů. NSS především uvedl, že toto správní řízení je s ohledem na systematicku ZOPK nezávislé na jiných řízeních o výjimkách, stanoviscích nebo souhlasech dle tohoto zákona. Dále NSS v rozsudku uvedl, že zahájení řízení o výjimce ze zákazu týkajícího se zvláště chráněného živočicha je v případě jeho výskytu obligatorní (tedy příslušný orgán ochrany přírody toto řízení zahajuje nejenom na základě žádosti, ale i z moci úřední), a dodává, že nemůže být nahrazeno ani institutem předběžné otázky dle § 57 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění. K zahájení řízení o výjimce dle § 56 odst. 1 ZOPK postačuje pouhá eventualita zásahu do přirozeného vývoje zvláště chráněného živočicha, a právě pravděpodobnost negativního účinku na tohoto živočicha a míra škodlivosti zásahu jsou hledisky, s nimiž se musí orgán ochrany přírody v řízení o výjimce ze zákazů náležitě vypořádat.

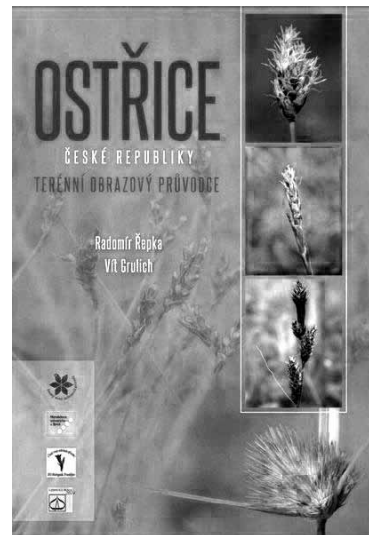
Aktuality sestavuje právní oddělení pro veřejnou správu AOPK ČR.

Kontakt: jitka.dvorakova@nature.cz

Recenze

Ostřice České republiky. Terénní obrazový průvodce.

Řepka R., Grulich V., 208 str., Lesnická práce 2014. ISBN 978-80-7458-066-6.

Ostřice jsou nesmírně pozoruhodnou skupinou rostlin. Na jedné straně přehlížené těmi, kdo je nerozlišují od podobných, nikoliv však příbuzných trav, na straně druhé oblíbené těmi, kdo se je naučili alespoň trochu rozeznávat a cení si jich právě pro svoji morfologickou pestrost a proměnlivost detailu. Ostřice rostou prakticky ve všech přírodních biotopech (vyjma těch zcela extrémních) a až na jednotlivé výjimky neobsazují ruderalní stanoviště. Kdysi, ještě na škole, jsme se podívovali nad tím, proč má tolik příznivců zeleného světa v oblíbené nápadné a vznosné orchideje, když nenápadné, ale o to proměnlivější ostřice téměř unikají pozornosti – dokonce jsme v mladické nerozváženosti uvažovali o založení Carex-klubu jako určité protiváhy Orchidea spolků. Podpořené to bylo nepochybně i pozorností, kterou ostřicím věnovala Britská botanická veřejnost (mnohá vydání atlasu Jermy: Sedges of the British Isles kolovala i mezi našimi botaniky). Nicméně ostřice v knižní produkci byly vždycky upozaděné travami, kterým byla věnována podstatně větší pozornost. A tak i první fotografický atlas ostřic byl součástí svazku Trávy edice Průvodce přírodou nakladatelství Ikar a Knižního klubu. Proto vydání samostatného atlasu ostřic rostoucích

v ČR jednoznačně vítám – je to skupina natolik rozšířená, že se jí každý praktikující botanik bude muset zabývat. Zároveň lze na této skupině demonstrovat ekologickou podobnost blízkce příbuzných druhů stejně jako fylogenetickou vzdálenost mezi taxony osidlujícími podobná stanoviště (je to ideální skupina pro testování fylogenetické korekce).

Autoři se v klíči přidrželi osvědčeného morfologického schématu a dělili ostřice na jednodřasé, stejnodřasé a různodřasé. Z dalších morfologických znaků potřebných pro určování se zaměřili na typy odnožování, morfologii kořenů, morfoznaky na lodyze, na pochvě, jazýčku, listové čepeli; pozornost věnují mošničce, která je u každého druhu ilustrovaná pérovkou. Trochu v této kapitole postrádám pérovky, které by názorně ukázaly typy odnožování a tvorbu výhonů. Podrobný popis je uveden pro 83 druhů plus dva křížence. Další pět sporných či nedoložených (pěstovaných) druhů je ještě v závěrečné poznámce. Druhy jsou řazeny podle sekcí v rámci podrodů, hned první je zcela běžná (ruderální) ostřice srstnatá (*Carex hirta*). U všech popisů je obdobná struktura s podtrženými rozlišovacími znaky, popisem biotopu a rozšíření. Obrazová dokumentace zahrnuje síťovou mapu rozšíření s výskytem po kvadrantech (u vzácnějších druhů čtvrtkvadrantech), pérovku mošničky a velmi zdařilé fotografie podzemních orgánů, listů, klásků a celkového habitu rostliny v porostu. Musím zde jednoznačně konstatovat, že fotografie jsou velmi zdařilé a názorné. Celkový pocit je vynikající.

Proto se nabízí srovnání s jinými určovacími příručkami. Výhodou proti ostatním je výše zmíněná mapa rozšíření. Ve srovnání s atlasem Trávy z Knižního klubu je tu více fotografií (běžné atlasy mají jednu fotku na druh a pérovku detailu, zpravidla mošničky a klásku, už i to je ale pokrok). Navíc atlas Trávy je příkladem z němčiny, takže některé druhy chybí, jiné přebývají. Výhodou je ovšem to, že jsou zde všechny šáchorovité, tedy i některé rody a druhy, s nimiž by laik mohl ostřice snadno zaměnit. Rozebírat (ne)výhody fotografických versus ilustrovaných atlasů je u této skupiny obzvláště obtížné – pokud je dostatek prostoru na více fotografií, jsou lepší fotky, na kterých

vidíme reálný stav, pokud je prostor omezen, není nad ilustraci (zcela nedostižný je v tomto ohledu Rothmaler Atlasband). Nicméně fotografie generativních znaků jsou užitečné pro tzv. geobotanické určování sterilních nebo časně fertálních rostlin. Každý přístup má tak své výhody a nevýhody zřetelné právě s ohledem na určení knihy. Textová část je podrobně členěná, velmi přehledná je podtržení rozlišovacích znaků – byť může svádět k tomu nečíst zbytek textu (což je špatně). Nejsem si zcela jist, zda se morfologické popisy druhů nakonec nebudou z větší části překrývat s popisy v Květeně ČR a zda hlavní přínos této knížky tak skutečně nespočívá v její obrazové části. U některých druhů, kde hrozí záměna s jinými, je poznámka s upozorněním, ale zdaleka ne u všech. Některé podobné druhy jsou řazeny za sebou (poučený laik už ví, kde si má dát pozor), jiné nikoliv – osobně bych dal sekce s vysokými různodřasými ostřicemi k sobě. U skupinových taxonů se příslušnost ke skupině dozvíme v klíči, nikoliv v přehledu. Chybí rejstřík, takže pokud nějaký druh hledáme, musíme přes obsah. Zkratka a dobře, z hlediska terénní praktičnosti (jak by název napovídala) je příručka určená spíše poučenému laikovi, případně jako doplňková literatura do bedny v autě, nikoliv však do batohu, kam bych si vzal asi jen oxeroxovaný určovací klíč. Je ideální pro večerní určování přes den nasbíraného materiálu. Jenže zde vidím další kámen úrazu. Když si tak projdu nejproblematictější exempláře ostřic, s nimiž se v terénu běžně setkávám, tak z hlediska proměnlivosti je to jednoznačně ostřice obecná (*Carex nigra*), která umí někdy ve společenství o. štíhlé (*C. acuta = gracilis*) pěkně potrápiti (autoři se zaměřili jen na rozlišení trsnatého morfotypu o. obecné proti o. trsnaté, *C. cespitosa*, která je purpurově fialovými pochvami se sítkou dobře odlišitelná). Opravdu postrádám komentáře a obrázky běžnějších kříženců, s nimiž se lze v přírodě občas setkat (zařazené jsou jen dva). Věřím tomu, že autorům prošly rukama stovky exemplářů a mají s nimi hlubokou zkušenost.

Popisy biotopů jsou vcelku výstižné, rozšíření také. Oproti jiným atlasům zde však chybí rozšíření v Evropě (aspoň zmínka o migroelementu), které považuji za užitečné vzhledem k proměnlivé a variabilní ekologii ostřic. Zejména u těch

vzácných by tato informace přispěla k ucelnější představě o jeho areálové poloze v ČR (vzdálená arela nebo okraj areálu atp.). Bohužel to, co postrádám zcela, je nějaká poznámka ke stavu vzácných druhů z hlediska ochrany (aspoň u těch, které jsou ve vyšších kategoriích červeného seznamu). Tak v Červené knize ČR je zařazeno šest druhů, v jihočeské Červené knize dokonce skoro polovina všech ostřic rostoucích v ČR, včetně podrobného komentáře stavu a ohrožení. Na jedné straně chápu, že se autoři nechtěli pouštět do detailního hodnocení, pro které často na úrovni celého státu ani nejsou dostatečné údaje, na straně druhé si však myslím, že stručný komentář srovnatelný s popisem biotopů mohl být zařazen.

Závěrem si dovoluji ještě jedno srovnání, a to s podobně koncipovaným svazkem Vrb České republiky (Vašut R. a kol., Olomouc 2013). Ten zahrnuje popisy 22 původních a 12 nepůvodních druhů a sedmi běžných kříženců vrb, doprovázené bohatou fotodokumentací rozlišovacích znaků, ovšem bez map rozšíření. Texty nejsou tak podrobné v morfologii, ale obsahují navíc celkové rozšíření, vnitrodruhovou variabilitu, křížence, vzácnost a zaměnitelnost s podobnými druhy. Ačkoliv nemá ambice být určovací příručkou (neobsahuje klíč), poskytuje velmi užitečné obrazové i textové vodítko pro představu o exemplářích, které občas v přírodě můžeme najít a neumíme je jednoznačně přiřadit k taxonu, takže nezbyvá, než je zaherbářovat a poslat specialistovi. Pokud tak byla myšlena i ostřicová příručka, pak takový záměr víceméně naplňuje. Rozhodně ji doporučuji každému, koho ostřice zajímají jak profesně, tak i laicky – ostřice pěstované u zahradních jezírek mohou výrazně obohatit jejich estetickou i přírodovědnou atraktivitu. Kniha poskytuje zahrádkářům jednak představu o variabilitě a atraktivitě planě rostoucích rostlin, jednak informaci o tom, které druhy by určitě měly zůstat v přírodě a které lze odebrat do kultury (mimo chráněná území!). Z tohoto hlediska si ostřice s orchidejemi v atraktivitě určitě nezadají a konečně se jim třeba i dostane žádanou pozornosti u poučených příznivců z řad zahradních architektů a pěstitelů okrasných rostlin.

Tomáš Kučera

Zajímavosti z literatury

Umělé hmoty představují pro mořské ptáky závažnou hrozbu

Každoročně se na světě vyrobí na 280 milionů tun umělých hmot. Málokdo ví, že plná deseti- na tohoto jen těžko představitelného množství skončí v moři. Jenom pětina plastických hmot znečišťujících světový oceán přitom pochází z lodí či ropných plošin, většina putuje do moří z pevniny. Není divu, že právě plasty představují ve světových mořích 90 % veškerého odpadu. Jeden ze střízlivých odhadů hovoří o tom, že každý kilometr čtvereční mořské plochy obsa- huje 47 000 viditelných kusů plastů.

Igelitové tašky či sáčky, víčka od PET lahví nebo umělá vlákna použitá na výrobu oděvů lákají nejrůznější mořské ptáky svou barev- ností. Plasty, omylem považované za kořist, jim mohou postupně ucpat trávicí ústrojí a způsobit bolestivé vnitřní krvácení. Protože opeřencům naplňují žaludky, vyvolávají v nich pocit nasycen- nosti a zvířata tak ve skutečnosti hladovějí.

Znepokojivé údaje o rozsahu, v jakém v moři plovoucí umělé hmoty ohrožují ptáky, před- stavil nedávno řešitelský tým vedený Chrisem Wilcoxem z Organizace Australského svazu pro vědecký a průmyslový výzkum v Hobartu (*Proc. Natl. Acad. Sci. USA, doi: 10.1073/ pnas.1502108112, 2015*). Z literárních údajů o rozšíření a bionomii mořských ptáků, charak- teristik oceánu včetně proudění a ze znalostí o výskytu umělých hmot v moři výzkumníci

Pelikáni, jako je pelikán australský, si s oblibou hrají se zbytky umělých hmot, které mohou omylem polknout. Foto: Jan Plesník

pomocí matematického modelu odvodili, že zatímco v roce 1960 spolklo umělou hmotu alespoň jednou 5 % mořských ptáků, v roce 2010 se jednalo již o 80 % z nich. V součas- nosti zkonzumuje plast v nejrůznější podobě devět z deseti mořských ptáků. Ze 135 druhů opeřenců vázaných na moře zaznamenali věd- ci přítomnost umělých hmot v trávicí soustavě u 80 z nich. Bohužel ani výhled do budoucnosti není příliš optimistický. Bude-li současný trend pokračovat, potom se v roce 2050 neobjeví zbytky plastů v potravě jen jednoho mořské- ho ptáka ze sta. Přitom již dnes zaznamenali badatelé v žaludku jednoho jedince téměř 200 kusů různých umělých hmot.

Wilcox se svými spolupracovníky označil za ptáky nejvíce ohrožené plasty buňňákovité (*Procellariidae*), buňňáčkovité (*Hydrobatidae*) a albatrosovitě (*Diomedidae*) z ostrovů v Jižním oceánu a na jižním pobřeží Austrálie, Afriky a Jižní Ameriky. Až donedávna byla tato oblast, alespoň pokud jde o umělohmotný odpad, považována za málo znečištěnou. Na druhou stranu se zdá, že zvyšující se třídění a recyklace odpadu v Evropě se pro- mítly do menšího množství umělých hmot obsažených v trávicím traktu buňňáků ledních (*Fulmarus glacialis*) ze Severního moře, a to již za necelých deset let.

Jan Plesník

Hodnocení stavu lesů na Zemi potvrzuje určitá zlepšení i přetrvávající problémy

Organizace OSN pro zemědělství a výživu (FAO) uveřejňuje od roku 1948 v pravidelných pětiletých až desetiletých intervalech podrobná hodnocení stavu lesních zdrojů ve světě (*Forest Resources Assessment, FRA*). Sean Sloan a Jeffrey A. Sayer z Univerzity Jamese Cooka v australském městě Cairns vybrali z rozsáh- lého dokumentu, publikovaného v roce 2015, nejzajímavější údaje a glosovali je (*Forest Ecol. Manage., 352, 134-145, 2015*).

Dobrou zprávou zůstává, že se celosvětový úbytek lesa od roku 2010 snížil na 33 000 km² za rok. Ve srovnání s 90. lety 20. století

Přestože se odlesňování v tropických zemích od roku 2010 zpomalilo, i nadále zůstává vysoké. Na snímku hospodářsky využívaný les v kontinentální Malajsii. Foto: Jan Plesník

tak poklesl na polovinu. Rozloha lesů mírného pásu a severských jehličnatých lesů (tajgy) zůstává stejná nebo se zvyšuje. Zalesňování půdy v místech, kde les dříve nerostl, neprobíhá jen v mírném pásu, kde jej podporují tradiční dotace. Od roku 1990 se plocha pěstovaných lesů v tropech rovnou zdvojnásobila. Přibývá i lesů spoluvytvářejících mozaiku různých typů stanovišť v rozmanité zemědělsky využívané krajině. Nicméně i nadále platí, že v chudších, zejména tropických zemích lesů ubývá. Přitom v rozvojovém světě v blízkosti rovníku mizí bohužel především původní nebo dlouhověké lesní porosty.

V hospodářsky méně vyspělých zemích v tro- pech narostla v uplynulém čtvrtstoletí poptávka po dřevu na průmyslové zpracování a po pali- vovém dříví o plných 35 %. Nezdá se, že by se uvedený trend v blízké budoucnosti mohl změnit. Naopak, FAO předpokládá, že se poža- davky na objem vytěžené dřevní hmoty ve zmi- ňované části světa ještě zvýší, především v Asii a v Tichomoří.

V důsledku exponenciálního růstu jak počtu, tak celkové rozlohy chráněných území na Zemi

v nich bylo v roce 2015 chráněno 550 000 km² lesů, tedy plocha odpovídající rozloze Francie bez zámořských území. Toto na první pohled obrovské číslo představuje 16,8 % rozlohy světových lesů a od roku 1990 se více jak zdvojnásobilo. A to se v tropech podíl rozlohy lesů v chráněných územích za stejné období navýšil 2,5krát. Jak ale upozorňují autoři, řada chráněných území v tropech existuje pouze na papíře nebo na pevných discích počítačů na příslušných ministerstvech (*paperparks*) a nechrání ani biologickou rozmanitost, ať už na genetické, druhové nebo ekosystémové úrovni, ani životadárné procesy, jejichž přínosy pro lidskou společnost jsme si navykli označovat jako ekosystémové služby. Připomeňme, že 85 % ohrožených druhů obojživelníků, ptáků a savců vykazuje v globálním měřítku tak slabé zastoupení v národních parcích, přírodních rezervacích a dalších kategoriích územní ochrany, že nemusejí dlouhodobě přežít.

Zdá se proto, že neustále bobtnající poptávku po službách poskytovaných lesními ekosystémy, po dřevě a dalších lesních produktech a po větším využívání lesů při snižování dopadů probíhajících a očekávaných změn podnebí neuspokojí přírodní, ale pěstované lesy.

Jan Plesník

Dostupnost bezobratlých ovlivňuje úspěšnost rozmnožování, nikoli početnost vrabce domácího

V ekonomii používaný pojem tragédie společného (*Tragedy of the Commons*, v češtině také tragédie obecní pastviny) zpopularizoval v roce 1968 dnes již kultovní úvahou v časopisu *Science* americký biolog Garrett Hardin. Popisuje situaci, kdy je určitý, obvykle omezený zdroj sdílen hned několika jednotlivci. Protože ti se z něj pochopitelně snaží pro sebe získat co nejvíce, aniž by za něj nesli osobní zodpovědnost, může dojít k jeho nevratnému vyčerpání.

V ochranářské biologii má ovšem zmiňovaný výraz ještě jeden význam. Překládáme jej také jako *tragédie běžných* a označuje skutečnost, že bionomii hojných druhů známe jen málo,

protože vědce téměř nezajímají. Pokud začne obdobný druh v přírodě z nějakého důvodu ubývat, ochrana přírody mu může na rozdíl od dobře prozkoumaných organismů včas pomoci jen v omezené míře.

Přímo modelovým příkladem tragédie běžných se stal vrabec domácí (*Passer domesticus*), vyskytující se v městském a příměstském prostředí a zemědělské krajině ve značné části zemské souše. Nicméně od konce 70. let 20. století se početnost (abundance) známého pěvce snižuje jak v Evropě, tak v Severní Americe a Austrálii. V Anglii jeho stav v období let 1971–2007 poklesl o plných 71%. Vědci hledali příčinu tak nápadného úbytku v lidských sídlech kdysi všudypřítomného živočicha v omezené dostupnosti semen a zrní, predaci koček domácích (*Felis catus*) a dravců či v úbytku vhodných hnízdišť. Vrabci ale mizí i z oblastí, kde tyto činitele působí jen v omezené míře nebo nepůsobí vůbec. Protože dospělí vrabci domácí krmí mláďata bezobratlými, zejména housenkami a dospělými rovnokřídlými (*Orthoptera*), spatřují někteří badatelé skutečný důvod místy drastického vymizení vrabců právě v úbytku bezobratlých, hlavně hmyzu, v lidských sídlech a zemědělské krajině.

Příčina úbytku známého vrabce domácího (*Passer domesticus*) v mnoha místech jeho areálu rozšíření nebyla dosud spolehlivě objasněna. Foto: Jan Plesník

Will J. Peach se se svými kolegy ze Střediska pro ochranářskou vědu Královské společnosti na ochranu ptáků (RSPB) v Sandy pokusil zmiňovanou hypotézu ověřit na předměstí Londýna (*Ibis*, 157, 601–603, 2015). V desetiletí před zahájením pokusu poklesla v této části britské metropole abundance vrabce domácího o 60 %. V hnízdních sezonách 2005 a 2006 autoři

nabídlí vrabcům na krmítkách umístěných do 50 metrů od obsazeného hnízda moučné červy. Celkem takto podpořili 27, resp. 33 vrabčích kolonií: stejný počet kolonií fungoval jako kontrolní, takže se v nich vrabci museli spolehnout jen na běžně dostupnou potravu. Mouční červi mohli vrabčím mláďatům po vylíhnutí v hnízdech poskytnout až 82% nezbytné energie.

A k jakým zjištěním badatelé dospěli? Příkrmování hmyzem sice zvýšilo počet vyvedených mláďat o 62%, ale na celkový počet samců vytvářejících si vlastní teritoria mělo jen malý vliv. Nárůst počtu vrabců v koloniích jen do malé míry závisel na počtu mláďat, která v předcházejícím roce vylétla z hnízd, a nezdálo se, že by ptáky omezovala dostupnost hnízdišť.

Autoři docházejí k závěru, že opatření zvyšující nabídku bezobratlých pro předměstské vrabce domácí může zvýšit jejich úspěšnost rozmnožování, ale samo o sobě pravděpodobně nepovede k nárůstu početnosti nebo k obnově populací zmiňovaného pěvce.

Jan Plesník

Summary

Fišer B. & Obermajer J.: The Brdy Highlands Protected Landscape Area Has Been Declared

The 26th Protected Landscape Area (PLA) in the Czech Republic, the Brdy Highlands PLA, has been declared on January 1, 2016. Two thirds of the area consists of the former Brdy Highlands Military Training Area, the rest is the Brdy Highlands range around the village of Třemšín. The main characteristics, large forested areas undisturbed by human settlements, or attractive heathlands on shooting grounds/firing ranges, have resulted from military use in the past. At the same time, the PLA has been an object important for national defence with residual explosive load. Apart from the protection of the typical landscape character/scenery, including building restrictions and targeted management of open habitats, the main issues of nature conservation are hydrological

regime and forest tree species composition. An integral part of making the area accessible for the public is the cooperation on building the visitor infrastructure, including tourist paths, nature trails and information materials.

Vítek J.: Phyllonite Rocks – a Phenomenon of the Jeseníky Mts. Mountain Landscape, Northern Moravia

The article describes the selected rock shapes in the mountainous parts of the Hrubý Jeseník Mts. within the territory of the Jeseníky Mts. Protected Landscape Area (northern Moravia). The dramatically sculptured rocks originated from processes of weathering and denudation in phyllonite (metamorphic crystalline rocks). Attention is given to the rock shapes in the uppermost part of the Hrubý Jeseník Mts. (the Tabulové skály/Sheet Rocks on the highest peak, Mt. Praděd, or the Petrovy kameny/Peter's Stones), those on Vížka Hill near the village of Bělá or to the Karlíny kameny rock group near the village of Vrbno pod Pradědem, etc.

Kučera T.: Public Greenery (III). Villages are a Part of the Cultural Landscape

Human settlement greenery has had a long tradition reflecting both traditional medicine and gastronomy practices and local ornament gardening and utility cultivars. The plants, completing human settlement image and contributing to the landscape character/scenery have gained a long-term experience. Because of more dense built-up areas in cities, there also is a low risk of their spontaneous escaping. Therefore, from a point of view of the traditional landscape character/scenery as well as that of preventing biological invasions, introducing current plant cultivars and varieties selected for higher resistance against pests in the countryside is rather inappropriate and in Specially Protected Areas entirely unsuitable.

Dvořáková J.: Public Interest

The article deals with reference to relevant practice of the courts with public interest, which is a vague legal term. Protection of public interest is one of the principles which must be followed by all administrative authorities in their actions (Article 2, paragraph 4 of Act No. 500/2004 Gazette Code of Administrative

Procedure, as amended later). The public interest, or conflict of interest with another one (namely, private interest or collective interest) is handled by environmental protection authorities particularly in administrative procedures, pursuant to Article 43 paragraph 3, Article 56 paragraph 1 and 2 of Act No. 114/1992 on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later. The key in the administrative process, i.e. during the decision-making process, is the ability to assess whether there are other public interests (while it needs to be distinguished from that of private or collective one) and, if that other public interest really exists, to consider whether it outweighs the public interest in environmental protection.

Šafránek J.: Rock-fall monitoring in the České Švýcarsko/Bohemian Switzerland National Park

Rock-falls are a natural part of the České Švýcarsko/Bohemian Switzerland National Park (NP) landscape but the phenomenon can be very dangerous. Thus, a rock squad has been established for prevention, monitoring and securing of possible rock-falls within the NP. Combination of sandstones, dense joint system and erosion can result in the rock-falls risk (Fig. 1: *The Kamenice River Canyon, Fig. 2: Typical 10 cubic metres*). A 9 cubic meters block weighing 18 tonnes fell down onto road in the town of Hřensko in 2009 (Fig. 3), other rock-falls occurred in 1978 (2,000 cubic metres) or in 1936 (400 cubic metres). Monitoring carried out in the NP is manual (Fig. 4: *A rock trooper in field; Fig. 5: Final phase of the rock-fall*) and automatic operating in Hřensko at four sites (Fig. 6), on the Pravčická brána/Pravčice Gate rock arch and above the road from Hřensko to the village of Janov. The most intensively monitored object is the the Pravčická brána/Pravčice Gate rock arch (Fig. 7: *a block model of the Pravčická brána: View from 1a) West and 1b) East, section plan of 2a) the rock arch bridge and 2b) outer pillar*). The rock squad also performed explorations such as seismic, temperature and geological radar (Fig. 8: *Geological radar interpretation: section plans of the rock arch in depth of 3 m to 9 m; red – fields with higher stress; violet – free space under the rock bridge*) and geotechnical research, e.g. above Hřensko, the village

of Jetřichovice, Kyjov, the town of Krásná Lípa quarter or the Gabrielína stezka visitor path has also been carried out. Monitoring of rock slopes can help to prevent disastrous events.

Šandera M. & Jeřábková L.: Will Be There More European Pond Turtles in the Czech Republic?

European pond turtles (*Emys orbicularis*) have been a part of the nature in the Czech Republic since time immemorial. Subfossils findings confirm that the reptile species is native there. Moreover, recent data are known only from 21 grid cells of a grid mapping of species occurrence in the country. Although the records are individual findings, where the animal's origin is uncertain or where the import of the animals to the Czech Republic can be tracked, the origin of some populations has been unclear yet. Thus, there has been a possible hidden survival of the native turtles in the wild. Interest in the European pond turtles and particularly in their future conservation inspired activities to conserve, protect and manage the species and their habitats and to develop a possible re-introduction programme, carried out by the HERPETA – Czech Association for Protection and Study of Amphibians and Reptiles. It has become clear that without an action plan/recovery programme and appropriate management measures, the European pond turtle shall disappear from nature in the Czech Republic.

Vlček J.: Using Satellite Telemetry in the Corncrake Conservation

The Czech-Bavarian project on the Corncrake (*Crex crex*) satellite telemetry was carried out in West Bohemian borderland and in the District of Cham in Bavaria in 2012–2014. During the project, devices had been attached to in total twelve corncrake males: of them, seven were tracked in their wintering grounds in south-eastern Africa. At present, the only device on a male wintering in Tanzania has been active. The satellite telemetry has revealed two migration strategies in corncrakes: a continuous migration and more gradual movement with pronounced stopovers. Surprisingly up to 800 kilometres long movements during a night were also found in the above bird species. The research also

confirmed that under suitable conditions, the birds leave their nest-sites only in late August/early September. In addition the project contributed to up-dating land blocks (land cover/land use units) in which farmers receive subsidies/subventions for the Corncrake conservation as well as to proposing new plots where corncrakes should be protected.

Hejda R., Šreiber J. & Jankaš K.: The Great Capricorn Beetle and the Hermit Beetle in the Lány Gamekeeping Park, Central Bohemia

From a point of view of biological diversity, the Lány Gamekeeping Park Site of European Importance (pursuant to Act No. 114/1992 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection, as amended later, the term for Site of Community Importance, SCI under the Habitats Directive), situated in Central Bohemia, is one of the most important sites/areas not only in Bohemia, but in the Czech Republic as a whole and in Central Europe. The site has become a part of the EU Natura 2000 network because of six natural habitat types and four species, namely the Great capricorn beetle (*Cerambyx cerdo*), the Hermit beetle, also known as the Russian leather beetle (*Osmoderma eremita*), the Violet click beetle (*Limoniscus violaceus*) and the Thick shelled river mussel (*Unio crassus*). In 2009, 566 trees were examined there. On 186 trees, the Great capricorn beetle occurrence was confirmed: *inter alia*, fresh galleries were found on 83 trees. On the other hand, the Hermit beetle was reported from 18 trees. In 2015, the same trees were monitored as six years ago: of them, 205 displayed indices of the Great Capricorn beetle occurrence (83 trees showed fresh galleries). In addition, the beetle species was found on 27 other trees in other gamekeeping park's parts. The Hermit beetle was confirmed on 27 trees. Generally, both beetle species long-term prospects can be assessed as favourable in the Lány Gamekeeping Park as well as in the Křivoklátsko Protected Landscape Area.

Hruška J., Lamačová A. & Chuman T.: Non-intervention Regime Has No Essential Influence on the Šumava/Bohemian Forest Mts. Basin Hydrology

Long-term measurements on the Modrava Brook basin, covering 92.7 km², do not confirm the hypothesis that non-intervention regime applied on one third of the above catchment area changes the hydrological patterns of the drainage area. At the same time, some of the largest non-intervention zones of the Šumava/Bohemian Forest Mts. National Park are situated within the Modrava Brook basin. Neither in 2002 when floods occurred, after a series of flash floods in 2011 and 2012 respectively, nor in 2015 which was exceptionally dry, runoff values show statistically significant deviation from the long-term trend in 1949 – 2015. Thus, stream flows have been controlled particularly by the amount of precipitation. Very low stream flows were found there in the early 1960s and in the mid-1970s, while high ones in the second half of the 1960s. If soils are not mechanically degraded, ground vegetation, dead wood and natural regeneration/regrowth do not allow to significantly change the hydrology of a forested catchment.

Zajíček P.: How Was a Cave Seeing 120 Years Ago?

In the late 19th century, there were only three show caves in what is now the Czech Republic, namely the Chýnov Cave (South Bohemia) and two caves in the Sloup Valley in the Moravský kras/Moravian Karst. In 1895, during a journey from the city of Pardubice (eastern Bohemia) to Moravia, František Rosůlek, a teacher and a writer, had visited just the Sloup Caves and Šošůvka Caves. Consequently, he published his experience in travels called Into the Moravian Switzerland where he, *inter alia*, described a visit to the caves. Nowadays, Rosůlek's knowledge is very valuable because shows a trip to the underground space as seen by a non-professional and provides valuable information on guides in the show caves, on entrance fees and on what was presented to visitors in the show caves 120 years ago. Rosůlek visited the Nicová Cave and Eliška/Elisabeth's Cave, then Staré skály/Old Rocks and finally, the Šošůvka Caves: the latter were discovered and made accessible for the public, becoming show caves, only at the beginning of the 1890s.

Pelc F. & Plesník J.: A New Prospect of Conserving the Magnificent African Nature or another Very Formal Delineation on a Map?

The general public often sees Africa as a pure wilderness, rich of wildlife, particularly of large animals. Unfortunately, despite some large-size well managed protected areas, nature has seriously been damaged by humans across the whole continent. Many African countries suffer from high human population growth, huge economic problems, mass poverty, high level of corruption, low level of education, violence, civil wars, etc. Moreover, there has recently been an attempt to combine in a reasonable way nature conservation, education, and support to local and indigenous people including social and economic benefits.

A Transfrontier Conservation Area

(TFCA) is a large ecological region that straddles the boundaries of two or more countries encompassing one or more protected areas as well as multiple resource use areas. TFCAs are founded with the aim of collaboratively managing shared natural and cultural resources across international boundaries for improved biodiversity conservation and socio-economic development. The ambitious programme has been initiated and carried out by the Southern African Development Community (SADC). In the SADC region, there are 18 existing or potential TFCAs in both terrestrial and marine environments which have been grouped into three categories based on the level of development: Category A (TFCAs with a Treaty or other form of legally binding and mutually recognised agreement), Category B (TFCAs with a Memorandum of Understanding), and Category C (TFCAs at a conceptual stage). The article presents five existing TFCAs (Category A), namely the /Ai/Ais-Richtersveld, Kgalagadi, Kavango-Zambezi, Great Limpopo and the Malawi-Zambia TFCAs. The authors conclude that establishing and managing TFCAs should be supported by governmental and private donors, including the Official Development Assistance (ODA) from the EU.

Kontakty na autory

Jiří Bašta

Správa KRNP
šéfredaktor časopisu Krkonoše –
Jizerské hory
e: j.basta@krnap.cz

Jitka Dvořáková

AOPK ČR
právní oddělení pro veřejnou správu
e: jitka.dvorakova@nature.cz

Bohumil Fišer

AOPK ČR
vedoucí SCHKO Brdy
e: bohumil.fiser@nature.cz

Radek Hejda

AOPK ČR
oddělení sledování stavu druhů živočichů
e: radek.hejda@nature.cz

Jakub Hruška

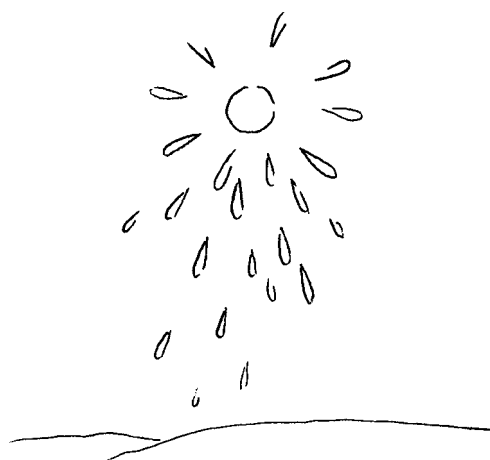
Česká geologická služba a
Ústav pro výzkum globální změny AV ČR
e: jakub.hruska@geology.cz

Tomáš Chuman

Česká geologická služba a
Ústav pro výzkum globální změny AV ČR
e: tomas.chuman@geology.cz

Lenka Jeřábková

AOPK ČR
vedoucí oddělení sledování stavu druhů
živočichů
e: lenka.jerabkova@nature.cz

Tomáš Kučera

PfF JU v Českých Budějovicích
e: andrea.tomas@seznam.cz

Anna Lamačová

Česká geologická služba a
Ústav pro výzkum globální změny AV ČR
e: anna.lamacova@geology.cz

Karel Lankáš

AOPK ČR
RP Střední Čechy
e: karel.lankas@nature.cz

Jan Moravec

Kancelář ÚVR ČSOP
e: jan.moravec@csop.cz

Jaroslav Obermajer

AOPK ČR
ředitel RP Střední Čechy
e: jaroslav.obermajer@nature.cz

František Pelc

AOPK ČR
ředitel
e: frantisek.pelc@nature.cz

Pavel Pešout

AOPK ČR
ředitel sekce ochrany přírody
a krajiny
e: pavel.pesout@nature.cz

Jan Plesník

AOPK ČR
oddělení mezinárodní spolupráce
e: jan.plesnik@nature.cz

Jakub Šafránek

NP České Švýcarsko
vedoucí skalní čety
e: j.safranek@npcs.cz

Martin Šandera

HERPETA
e: m.sandera@seznam.cz

Jaroslav Šreiber

AOPK ČR
oddělení realizace projektů
e: jaroslav.sreiber@nature.cz

Jan Vítek

PfF Univerzita Hradec Králové
e: janvitek.uhk@seznam.cz

Jiří Vlček

KÚ Plzeňského kraje
odbor ŽP
e: jiri.vlcek@plzensky-kraj.cz

Josef Vojáček

Vojenské lesy a statky ČR, s.p.
ředitel
e: info@vls.cz

Petr Zajíček

Správa jeskyní ČR
e: zajicek@caves.cz

